

‘નિયમસાર’ ગાથા પછી કળશ છે ને? ૮૬ ગાથા પછી કળશ છે. ૧૧૫ નહિ એની ઉપર. એને આંકડો નથી. ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ની છે. ૧૧૫ની ઉપર.

इत्येवं चरणं पुराणपुरुषैर्जुष्टं विशिष्टादरै-
रुत्सर्गादपवादतश्च विचरद्वह्नीः पृथग्भूमिकाः।
आक्रम्य क्रमतो निवृत्तिमतुलां कृत्वा यतिः सर्वत-
श्चित्सामान्यविशेषभासिनि निजद्रव्ये करोतु स्थितिम्।।

આહાહા..! ‘નિયમસાર’ છે.

શ્લોકાર્થ :- ‘આ પ્રમાણે...’ જરી ઝીણી વાત છે, ભાઈ! અનંત અનંતકાળના પરિભ્રમણમાં આત્મા અંદર સચ્ચિદાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય અમૃતસાગર છે, એની કોઈ દિ’ એણે દષ્ટિ કરી નથી. એ વિના બધું આ બહારમાં ધમાલ-પાપની. સંસારના ધંધા આદિ તો આખો દિ’ પાપ છે. ધર્મને નામે આવે તો પણ પૂજા, ભક્તિ, વ્રત, તપ આદિ એ પણ શુભભાવ છે, એ કાંઈ ધર્મ નથી. એ કાંઈ જન્મ-મરણના અંતનું કારણ નથી. આહાહા..!

કહે છે, ‘આ પ્રમાણે વિશિષ્ટ આદરવાળા પુરાણ પુરુષોએ સેવેલું...’ એટલે શું કહે

(૧) આદર = કાળજી; સાવધાની; પ્રયત્ન; બહુમાન.

છે? જે ધર્માત્મા અંતર શુદ્ધ ચૈતન્ય જ્ઞાયક આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ, એની અંતરદષ્ટિ કરીને જેની સેવના સ્વરૂપમાં ઠરે છે, એ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ અને નિશ્ચયધર્મ છે. આહાહા..! ભગવાનઆત્મા... આ દેહ તો જડ માટી છે. પૈસા, આબરૂ, કીર્તિ, જડ એ તો જડ છે, પર છે. અંદરમાં પુણ્ય અને પાપના ભાવ થાય એ પણ વિકાર ને દોષ ને સંસાર છે. એનાથી રહિત ચૈતન્ય જ્ઞાયક, ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ, એની અંતર દષ્ટિ કરીને સેવના કરવી. એ ખાસ આદરવાળા સાવધાની પુરુષો. પ્રસન્ન સ્વરૂપમાં પ્રસન્ન આનંદવાળા. આહાહા..!

જેનો આદર રાગ અને પરમાં અનાદિથી વર્તે છે, એ તો સંસારના રખડવાના રસ્તા પરિભ્રમણના, નરક અને નિગોદના એ બધા પંથ છે. એ દષ્ટિ છોડી દઈ, ખાસ પુરુષોએ. વિશિષ્ટ કહ્યુંને? ખાસ આત્માર્થી પુરુષોએ, આદરવાળા પુરાણ પુરુષોએ, અંતર સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદઘન, એનો સાવધાનપણે આદર કર્યો. એણે 'સેવેલું, ઉત્સર્ગ અને અપવાદ દ્વારા...' આ માર્ગ ઝીણો બહુ, પ્રભુ!

મુખ્ય માર્ગ તો ઉત્સર્ગ એટલે? જ્ઞાનાનંદ સહજાનંદ પ્રભુ આત્મા, એમાં રમવું, એકાગ્રતા, એ ઉત્સર્ગ નામ મોક્ષનો મૂળમાર્ગ, એ ધર્મમાર્ગ (છે). એનું ભાન થયા છતાં તેના સેવનમાં એકાગ્ર રહી શકે નહિ તો અપવાદીક માર્ગ એટલે કે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ, પૂજા, વ્રત, તપનો ભાવ એ અપવાદ માર્ગ છે. એ મૂળધર્મ માર્ગ નથી. પણ ભાન થયું છતાં અંદર સ્વરૂપમાં જ્યારે રહી શકે નહિ (ત્યારે એવો અપવાદ માર્ગ હોય છે). આહાહા..!

સ્વરૂપ ચિદાનંદ આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો કંદ આત્મા છે. એ પુરુષોત્તમ પુરુષ એકલો જ્ઞાન ને શાંતિ ને વીતરાગની મૂર્તિ પ્રભુ આત્મા છે. એની દષ્ટિ કરીને અંદરમાં રમવું, એ તો ઉત્સર્ગમાર્ગ, મોક્ષનો ખરો માર્ગ છે. એમાં ભાન થઈને રહી શકે નહિ, ભાન થયું હોય કે હું શુદ્ધ ચૈતન્ય છું, એની દષ્ટિ થઈ હોય, એને શાંતિનું અને આનંદનું જરી વેદન પણ હોય, પણ ધ્યાનમાં સ્થિર થઈ શકે નહિ તો એણે અપવાદ માર્ગ લેવો. અપવાદ એટલે વ્યવહારમાર્ગ. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિ, વ્રત, તપના પરિણામ એને હોય છે. એ વ્યવહાર છે, એ પુણ્યબંધનું કારણ છે. જન્મ-મરણના અંતનું એ કારણ નથી. પણ એ આવ્યા વિના રહેતું નથી. અરે..રે..! આમાં શું સમજવું?

'ઉત્સર્ગ અને અપવાદ...' ઉત્સર્ગ તો એ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજાના વિકલ્પ રાગ છે, એનાથી ભિન્ન છે. આહાહા..! એને આદરીને, સાવધાન થઈને, તેમાં પ્રસન્નતા કરીને. આહાહા..! છે અંદર? કાળજી કરીને, પ્રયત્ન અંતરમાં શુદ્ધ ચૈતન્યમાં પ્રયત્ન કરવો, એ મૂળમાર્ગ છે. મૂળ ધર્મમાર્ગ એ છે. પણ એવી દષ્ટિ અને જ્ઞાન થયા છતાં, અંદરમાં જરી સ્થિરતા પણ હોવા છતાં, ધ્યાનમાં અંદર લીન ન થઈ શકે તો તેને તે આત્માના લક્ષ અને દષ્ટિપૂર્વકની દશામાં, એને અપવાદમાર્ગ એટલે પૂજા, ભક્તિ, વ્રત, તપના વિકલ્પનો રાગ આવે, એને અહીંયાં અપવાદ માર્ગ કહેવામાં આવે છે. અરે..રે..! આવી

વાતું આવે. કાંઈ ચોપડામાં હોય નહિ, વેપારમાં હોય નહિ. એકલા પાપના ધંધા આખો દિ'. સવારથી સાંજ આ કર્યું... આ કર્યું... આ કર્યું. એકલું પાપ. ધર્મ તો નહિ, પણ પુણ્ય પણ નહિ. એકલા પાપ (કરીને) દુર્ગતિ જવાના લક્ષણ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- અત્યારે બધા મોજ-મજા માણી રહ્યા છે.

ઉત્તર :- મોજ એટલે એ દુઃખી છે. મોજ-મજા શેની? રાગના, દ્વેષના પરિણામમાં ઊભો છે એ દુઃખી છે. એને સુખી કોણ કહે? અબજોપતિ પ્રાણી દુઃખી છે. કેમ કે એની દષ્ટિ પર ઉપર જાય છે અને આ ઠીક છે એટલે એને રાગ થાય છે. એ રાગ તે દુઃખ છે, આકુળતા છે, શાંતિની ઝળહળ જ્યોતિ ત્યાં બળી જાય છે. આહાહા..! આવું સ્વરૂપ આકરું બહુ, બાપુ!

ભગવાનઆત્માની શક્તિની વિશેષતા, વિસ્મયતા અને વિશિષ્ટતા ખાસ ચીજ છે ઇ. એના ઉપરનો આશ્રય, વિસ્મયતા છોડીને બહારની કોઈપણ ચીજ, ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસન હોય કે અબજોપતિ પૈસા હોય, આત્મા સિવાય બીજી ચીજની અધિકતા, વિશિષ્ટતા, ઉત્સાહ, વીર્યમાં રાગનો રંગ ચડી જાય, એ પ્રાણી દુઃખી અને પાપી છે.

મુમુક્ષુ :- પૈસા ન હોય એ દુઃખી અને પૈસા હોય એ સુખી.

ઉત્તર :- પૈસા મળે છે એ પુણ્યને લઈને પણ પૈસાવાળા છે એ પાપી છે. એ શું કહ્યું? પૈસા મળે આ ધૂળ બે પાંચ, પચાસ લાખ, કરોડ, બે કરોડ, પાંચ કરોડ, એ મળે એ પૂર્વના પુણ્યને લઈને, પણ ચીજ છે એ પરિગ્રહ છે, તે પાપ છે. આહાહા..! દુનિયા જેને પુણ્યશાળી કહે, પૂર્વના પુણ્યને લઈને મળ્યું એટલે. જ્ઞાની એને પાપી કહે. કેમ કે પૈસા, આબરૂ, કીર્તિ, બે-પાંચ કરોડ, પચાસ કરોડ, દસ કરોડ, અબજ કરોડ. પૈસાવાળા પણ ઘણા મળેલા છે ને.

આપણો ભાઈ પણ મરી ગયો ને? 'શાંતિ ખુશાલ'. બે અબજ ચાલીસ કરોડ. 'શાંતિલાલ ખુશાલ'. 'વીરચંદભાઈ'! નામ સાંભળ્યું છે? 'ગોવા'માં આપણો દશાશ્રીમાળી વાણિયો હતો. એના બનેવી અહીંયાં આવે છે. 'પોપટભાઈ'. શું 'પોપટભાઈ'નામ છે? 'પોપટભાઈ' 'લીંબડી'ના. એમના બનેવી અહીંયાં આવે છે. એમની દીકરી બાળબ્રહ્મચારી છે. એના સાળા 'શાંતિલાલ ખુશાલ, ગોવા' બસ્સો ચાલીસ કરોડ, બે અબજ અને ચાલીસ કરોડ. અત્યારે છોકરા છે. એ તો દોઢ-પોણા બે વર્ષ પહેલા મરી ગયો. ૬૧ વર્ષની ઉંમર હતી. બૈરાને હેમરેજ થયેલું, અહીં 'મુંબઈ' દવા કરવા આવેલા. ત્યાં 'ગોવા'માં તો મોટા ૬૦ લાખના મકાન છે. એક ૪૦ લાખનો, ૧૦-૧૦ લાખના બે. મોટો ગૃહસ્થ દશાશ્રીમાળી વાણિયો હતો પાણસણાનો. એની વહુને કાંઈક થયેલું એટલે 'મુંબઈ' આવેલો. પોણા બે વર્ષ થયા. એમાં એકદમ બે-ચાર દિ' થયા હશે. રાત્રે કહે, મને દુઃખે છે. ડોક્ટરને બોલાવો, એમ કીધું. ડોક્ટર આવે ત્યાં ભાઈસાહેબ રવાના. ઢોર આદિમાં જવાના. ઘણા તો પશુમાં જવામાં. પાપ કરે નહિ.

માંસ અને ઈંડા એ ન (ખાતા) હોય, પુણ્ય પણ ન હોય એટલે એવા પાપના પરિણામમાં ઘણા તો મરીને આડોડાઈને લઈને પશુ આડા તિર્યચ થવાના. એ ક્રોધ અને માન-માયા જે કષાયભાવ છે, એ આડોડાઈ ભાવ છે. એ આડોડાઈને લઈને મરીને આડા શરીર થવાના. આમ માણસ ઊભા છે, એ મરીને આડા થવાના. ખીસકોલી, વાંદરા, કૂતરા. આહાહા...! આટલી વાત પણ ન બેસે, બાપા! શું થાય? પ્રભુનો તો આ પોકાર છે.

તિર્યચ કેમ થાય છે? તિર્યચ-તિરછા. આ ગાયું, ભેસું આમ આડા છે ને? આડા શરીર. ગાય, ભેસ, ખીસકોલી, નોળ, કોળ એ બધા તિર્યચ ઢોર આડા છે. એ આડા કેમ થયા છે? કે પૂર્વે આડોડાઈ બહુ કરી છે. આડોડાઈ એટલે? ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, તૃષ્ણા આદિ સેવ્યા, એ સ્વરૂપથી આડાઈ કરી છે. એ આડાઈને લઈને એનો આત્મા તો આડો થયો, પણ એના ફળમાં શરીર આડું થઈ ગયું. આમ વાંકા-આડા શરીર મળ્યા. આહાહા...! આવું!

દુનિયા જેને સુખી કહે, પરમાત્મા એને પાપી કહે. હવે આવો ક્યાં મેળ ખાય? પરિગ્રહ છે ને ઈ? પૈસો છે એ પરિગ્રહ છે. અને ચોવીસ પ્રકારનો પરિગ્રહ છે. ચૌદ અભ્યંતર પરિગ્રહ, મિથ્યાત્વ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને દસ પ્રકારનો બાહ્ય પરિગ્રહ. ક્ષેત્ર, વસ્તુ, પૈસા, લક્ષ્મી આદિ. એ બધા પરિગ્રહ છે એ પાપ છે. મળ્યું છે પુણ્યથી પણ હવે અત્યારે મળ્યું છે એ પાપ છે. આહાહા...! અને એ પાપમાં પડેલા જીવો તિર્યચના-ઢોરના અવતારમાં જવાના. આહાહા...!

અહીં કહે છે, પ્રભુ! તારી એકવાર કાળજી કરને. સાવધાન કીધું છે ને? આદરવાલાયક કીધું ને? આ આત્મા અંદર આનંદકંદ છે, પ્રભુ! એ પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પના રાગથી જુદો છે. એ પૂર્ણાનંદથી ભરેલો છે, અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર છે. આહાહા...! એનાથી કોઈ ઊંચી ચીજ જગતમાં છે નહિ. એ 'સમયસાર'ના છેલ્લા કળશમાં આવ્યું છે ને? ભાઈ! 'સમયસાર'થી ઊંચું કોઈ નથી અનુભવમાં. વસ્તુ તો વસ્તુ છે. મહાપ્રભુ છે. આહાહા...! જેને કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા પણ એક સમયની પર્યાયવાળો આત્મા નથી માનતા. આખો પૂર્ણાનંદનો નાથ, સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ સત્ શાશ્વત જ્ઞાનાનંદના સ્વભાવથી ભરેલો ભંડાર, એવા ભગવાનની જેને સાવધાની છે, કાળજી છે, પ્રસન્નતા છે... આહાહા...! બહુમાન છે, એના પ્રત્યેનો પ્રયત્ન છે... આહાહા...! એવા જીવો આત્માની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અને સેવના કરનારા (છે). સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...!

એક સ્તવનમાં સ્તુતિમાં આવે છે. ચાર સજ્જાયમાળા છે. અહીં તો પહેલા નાની ઉંમરથી એ જ ધંધો હતો ને. દુકાનમાં પાંચ વર્ષ ધંધો કર્યો, પણ દુકાનમાં આ વાંચતો. સજ્જાયમાળા ચાર છે. એક એક સજ્જાયમાળામાં બસ્સો-અઢીસો સજ્જાયુ છે. ચાર સજ્જાયમાળા છે. એ તો તે દિ' દુકાન ઉપર વાંચેલી. ૨૦ વર્ષની ઉંમર. અત્યારે તો ૮૦ વર્ષ થયા. ૭૦

વર્ષ પહેલાની વાત છે. વાંચેલું. એમાં એક ગાયન-સજ્જાય આવી હતી. ‘હોંશીડા મત હોંશ ન કીજે.’ એ.. હોંશીડા! પરમાં હોંશ ન કરીએ નાથ! મરીને દુર્ગતિએ જઈશ, ભાઈ! આહાહા..! દુકાન ઉપર એ વાંચતા. પિતાજીની-ઘરની દુકાન હતી. અત્યારે તો દુકાન છે ને. મોટી દુકાન છે. ૪૦ લાખ રૂપિયા છે અત્યારે. દુકાનની ૪ લાખની પેદાશ છે. ‘પાલેજ’. ‘ભરૂચ’ અને ‘વડોદરા’ વચ્ચે ‘પાલેજ’ છે. બધા પાપના ધંધા. આહાહા..!

અહીં કહે છે, કે હે કાળજીવાળા! શેની કાળજી? આ આત્માની. છે ને? ‘આ પ્રમાણે વિશિષ્ટ આદરવાળા પુરાણ પુરુષોએ...’ એનો અર્થ આ છે. પ્રભુ! તારી પ્રભુતાનો અંદર પાર નથી. પ્રભુ! તેં તારી પ્રભુતાને પારખી નથી. અને પામર ચીજની અંદર કિંમત અને બહુમાન, વિશેષતા અને વિસ્મયતા કરીને ચોરાશીના અવતારમાં રખડી મર્યો છે. આહાહા..! અહીં પ્રભુ કહે છે, કે એ પ્રમાણે ખાસ ‘આદરવાળા પુરાણ પુરુષો...’ અનાદિ પરમાત્માસ્વરૂપ આત્મા એવા પુરાણ પુરુષો, એણે આનંદમાં સ્વરૂપની સાવધાની કરી... આહાહા..! ‘સેવેલું...’ આત્માની શાંતિ અને પુણ્ય-પાપના રાગથી રહિત ભગવાનઆત્માના આનંદને સેવેલો એટલે જે અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદમાં આવેલો. આહાહા..!

આ ઈન્દ્રિયોના જે વિષયના સ્વાદ છે એ તો ઝેરના પ્યાલા છે. ઝેરના પ્યાલા, વિકારના પ્યાલા-ઝેરના પ્યાલા છે. ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર, એની અંતરમાં રુચિપૂર્વકની રમણતા (કરે છે) એ અમૃતના પ્યાલા પીવે છે. આહાહા..! એ ધર્મ છે. અરે..! આવો ધર્મ, ભાઈ! કઈ જાતનો? આહાહા..! એવા જીવોએ ખાસ.. કીધું ને? વિશેષણ ખાસ. ‘આદરવાળા પુરાણ પુરુષો...’ અંતરની ચીજ પૂર્ણાનંદનો નાથ આત્મા, અતીન્દ્રિય શાંતિનો સાગર, અતીન્દ્રિય જ્ઞાનનો દરિયો... આહાહા..! જેના ગુણની સંખ્યાનો પાર નથી એવા અનંત ગુણનો દરિયો, પ્રભુ! અને એક એક ગુણની શક્તિના સામર્થ્યનો પાર નથી. એવી એક એક શક્તિમાં અનંત સામર્થ્ય અને એવી અનંત શક્તિઓનું સામર્થ્ય, એવા આત્માનો આદર કરીને, કાળજી કરીને પ્રસન્નતા કરીને... આહાહા..! ‘સેવેલું...’ એવા આત્માને જેણે સેવ્યો છે. એ ઉત્સર્ગમાર્ગ છે. મોક્ષનો મૂળમાર્ગ એ છે. ઉત્સર્ગ કીધો. છે ને? ‘સેવેલું, ઉત્સર્ગ....’ ઝીણી વાત છે, ભાઈ! એની મેળે વાંચે તો કાંઈ પકડાય એવું નથી.

આખો દિ’ પાપના ચોપડા વાંચ્યા કરે, એમાં આ શું સમજે કે આમાં શું લખ્યું છે? આહાહા..! અરે..રે..! જિંદગી ગુમાવીને ચાલ્યા જાય. કીધુંને? ઓલો પાંચ મિનિટમાં મરી ગયો. બે અબજ ચાલીસ કરોડ. અને ચાલીસ લાખનો બંગલો અને દસ-દસ લાખના બે ૬૦ લાખના બંગલા છે. હમણા ‘મુંબઈ’ અમે ગયા ત્યારે છોકરો આવ્યો હતો. છોકરો કહે, મહારાજ! મારા બાપને દર્શનનો કરવાનો ઘણો ભાવ હતો. વાતું તો કરે બિચારા. મરી ગયો. આહાહા..! એ બધા પશુમાં અવતરવાના. નરકમાં તો ન જાય. માંસ, દારૂ આદિના ખોરાક તો ન હોય. ધર્મનું તો ભાન ન મળે. બે-ચાર કલાક સત્સમાગમ, સાચો સમાગમ

મળીને વાંચન, શ્રવણ, મનન કરે તો એને પુણ્ય પણ થાય. એ પણ ન મળે. અડધો કલાક-કલાક મળે તો સાંભળવા જાય. તે પણ એવું સાંભળવાનું મળે (કે) વ્રત કરો, તપ કરો, પૂજા કરો, ભક્તિ કરો ધર્મ થાય. એ પણ મિથ્યાત્વના સેવનમાં જાય. આહાહા..!

અહીં કહે છે, કે અંતરના આદરવાળા પુરુષો... આહાહા..! પુણ્યની ક્રિયાના પરિણામમાં પણ જેની સાવધાની નથી. પુણ્યની ક્રિયામાં પણ જેની પ્રસન્નતા અને ઉત્સાહ નથી. આહાહા..! આવો માર્ગ છે.

આ તો પહેલેથી અમારે પૂર્વના સંસ્કાર હતા. માટે ૧૮ વર્ષથી આ બધું થાય છે. ૧૮ વર્ષની ઉંમરથી. ૭૨ વર્ષ થયા. શરીરને ૮૦ થયા. આ વૈશાખ સુદ બીજે ૯૧મું બેસશે. ૭૨ વર્ષ પહેલા હું તો બધાને કહેતો. દુકાનદારને કહેતો. એલા પણ આ શું કરો છો આખો દિ? દુકાન તો હું પણ ચલાવતો હતો. પણ એકકોર શાસ્ત્ર વાંચું, ગામમાં સાધુ આવે તો દુકાન છોડી દઉં. અને ઓલા તો રાત્રે આઠ વાગે જાય. સાધુ આવ્યા હોય તો આઠ વાગે જાય. આખો દિ' દુકાન અને ધંધો. પુણ્ય પણ ન મળે. ધર્મ તો ન મળે પણ પુણ્યના ઠેકાણા ન મળે. આહાહા..!

અમારા ફઈના દીકરા ભાઈ ભાગીદાર હતા. 'કુંવરજીભાઈ' હતા. છોકરા સારા છે બિચારા. મરીને તિર્યંચ-ઢોર થાઈશ, બાપુ! યાદ રાખજે. (સંવત) ૧૯૬૬ની સાલની વાત છે. ૧૯૬૬ની સાલ. કેટલા વર્ષ થયા? ૭૦. તે દિ' કહ્યું હતું, ભાઈ! તમે આખો દિ' આ શું કરો છો? મરીને ઢોરમાં જવાના તમારા લક્ષણ છે, કીધું. યાદ રાખજો. ભલે તારે વર્ષની બે લાખની પેદાશ છે. મરી ગયો તો બે લાખની પેદાશ, દસ લાખની પેદાશ (હતી). અત્યારે તો ચાલીસ લાખ છે. છોકરાઓ તો વાંચન કરે, ભક્તિ, પૂજા, વાંચન કરે પછી દુકાને જાય. ઓલાને તો એક જ વાત. અરે..રે..! શું થાશે? બાપુ! કીધું, ભાઈ!

અહીં એ કહે છે, કે જેને આત્માનો આદર નથી, એની તો વાત અમે કરતા નથી. એ તો રખડવાના છે. જેને આત્માનો આદર છે... આહાહા..! જેને દયા, દાન અને વ્રતના પરિણામ આવે છતાં તેનો આદર નથી. કારણ કે રાગ છે, બંધનું કારણ છે. આહાહા..! આવી વાતું. એ 'આદરવાળા પુરાણ પુરુષોએ સેવેલું, ઉત્સર્ગ...' આત્માના અતીન્દ્રિય આનંદને જેણે સેવ્યો છે. આહાહા..! એમાં જ્યારે રહી શકતો નથી ત્યારે 'અપવાદ દ્વારા...' અપવાદ એટલે પુણ્યના પરિણામ ત્યારે એને આવે છે. દષ્ટિમાં ભાન છે કે હું જ્ઞાયક છું, ચૈતન્ય છું, પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ છું. એવી દષ્ટિ હોવા છતાં સ્વરૂપમાં ઠરી શકતો નથી અને શુદ્ધદશા છે ત્યારે એને આવો દયાનો, દાનનો, પૂજાનો, ભક્તિનો આવો શુભભાવ આવે. એ અપવાદ છે.

આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિની સેવના એ ઉત્સર્ગ અને મૂળમાર્ગ છે. એ માર્ગમાં અંદર સ્થિર રહી શકે નહિ અને ભાન હોવા છતાં એને અપવાદ એટલે વચ્ચે શુભભાવ આવે. જે પુણ્યબંધનું કારણ છે. એને અહીંયાં અપવાદમાર્ગ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! આવી

વાતું જિંદગીમાં સાંભળી પણ નહિ હોય. એક તો આખો દિ' ધંધો અને નવરો થાય તો ઓલો જોડી દે વ્રત, તપ, ભક્તિ અને પૂજામાં. બેય પાપ છે. આહાહા...! 'પુણ્યને પુણ્ય તો સૌ કહે, પણ અનુભવી જન પુણ્યને પાપ કહે.' આહાહા...! આકરું કામ, પ્રભુ!

'અપવાદ દ્વારા ઘણી પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકા...' શું કહે છે ઈ? અંતર સ્વરૂપ અતીન્દ્રિય આનંદ, એની પણ સેવના છે અને સેવનામાં રહેવા છતાં સ્થિર નથી થઈ શકતો ત્યારે અપવાદ માર્ગમાં એટલે કે વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજાના ભાવમાં આવે. એવી 'ઘણી પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકા...' ઝીણી ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! 'પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકા,...' 'ઉત્સર્ગ અને અપવાદ...' ઉત્સર્ગ અને અપવાદ. અપવાદ રાગ આવે વળી છોડીને સ્વરૂપમાં સ્થિર ધ્યાનમાં આવી જાય. એમાં ન રહી શકે ત્યારે વળી આવો શુભભાવ આવે. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! આ ચોપડા નથી કે વાંચીને એની મેળાએ સમજી જાય. પાપના ચોપડા બધા ભર્યા છે. આહાહા...!

'ઉત્સર્ગ અને અપવાદ દ્વારા ઘણી પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકા...' એ કેમ કહ્યું? કે આનંદસ્વરૂપ, પ્રભુ! એનો અનુભવ સમ્યગ્દર્શન છે અને અંતરમાં આનંદનું સેવન છે. પણ એમાં ઠરી શકતો નથી ત્યારે તેને અપવાદ માર્ગ એવો શુભભાવ વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજા, દાનનો ભાવ આવે. એ પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકા. વળી સ્વરૂપમાં ઠરે ત્યારે એ ભાવ ન હોય, વળી ઠરી શકે નહિ ત્યારે એ ભાવ હોય. એમ પૃથક્ પૃથક્ દશાઓ આવે છે. આરે...! આવો માર્ગ હવે. સમજાય છે કાંઈ?

એવી 'ઘણી પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકાઓમાં વ્યાપ્તું જે ચરણ...' છે ને? '(—ચારિત્ર)...' સ્વરૂપ છે ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, જેમાં દયા, દાન, પૂજા, ભક્તિના વિકલ્પનો પણ અવકાશ નથી. એ તો નિર્મળાનંદ પ્રભુ છે. એવા ભગવંતની સેવા, એ ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. પણ જ્યારે એમાં રહી શકે નહિ અને ભાન હોવા છતાં રાગની પરિણતિ શુભમાં આવે. દયા, ભક્તિ, પૂજા, વ્રત આદિ વાંચન, શ્રવણ. વાંચન, શ્રવણ એ બધો શુભરાગ છે. આહાહા...! એ 'પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકાઓમાં વ્યાપ્તું ચરણ (—ચારિત્ર) તેને યતિ પ્રાપ્ત કરીને,...' આહાહા...! મુનિની ઉત્કૃષ્ટ વાત છે ને? યતિ એટલે સ્વરૂપની જતના-યતના જેણે કરી છે. આ યતિ એટલે આ જતડા એ જતિ નહિ. જેણે આનંદના નાથના સાગરની યતના-જતના કરી છે, જેણે પુણ્ય અને પાપથી જીવને અંદરમાં બચાવ્યો છે... આહાહા...! એને અહીંયાં યતિ કહેવામાં આવે છે. એણે સ્વરૂપની યતના-જતના કરી. આહાહા...! એવા યતિએ. છે?

(તેને) 'યતિ પ્રાપ્ત કરીને,...' અંતરના આનંદસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરી, એમાં રહી ન શકે તો આનંદની દૃષ્ટિ તો છે અને શુભરાગમાં આવે, વળી ત્યાંથી ખસીને અંતરમાં આવે, વળી ત્યાં ન ઠરી શકે તો રાગમાં આવે. એમ ઘણી 'ઘણી પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકામાં વ્યાપ્તું જે ચરણ (—ચારિત્ર) તેને યતિ પ્રાપ્ત કરીને, ક્રમશઃ...' ક્રમે કરીને 'અતુલ નિવૃત્તિ કરીને,...'

આહાહા...! ક્રમે કરીને અતુલ નિવૃત્તિ. તદ્દન વિકલ્પથી રહિત નિર્વિકલ્પમાં ઠરી જવું, ત્યારે તેને મોક્ષ થાય. આવો માર્ગ છે. સાંભળવો કઠણ પડે. સંપ્રદાયમાં એ વાત ચાલતી નથી. ૪૫ વર્ષ જોયું છે ને. ૪૫ અહીંયાં થયા. ૪૫ વર્ષ એમાં હતા. ૮૦ થયા. આહાહા...! આ આમ કરો. અમારે 'હિરાજીમહારાજ' (કહે), દયા કરો, વ્રત કરો, તપ કરો. આ કર્યા કરે બિચારા.

અહીં કહે છે, કે આ પ્રમાણે અતીન્દ્રિય આનંદના સાગરના સેવનમાં રહીને અંતરમાં ધ્યાનમાં ઠરી શકે નહિ તો શુભરાગમાં આવે, વળી ત્યાંથી ખસીને સ્થિરમાં આવે, વળી ત્યાં સ્થિર ન રહી શકે તો રાગમાં આવે. એમ પૃથક્ પૃથક્ દશાઓને સેવીને. આહાહા...! છે? એવું ચારિત્ર. 'ક્રમશઃ અતુલ નિવૃત્તિ કરીને,...' અતુલ નિવૃત્તિ. છેવટે અંતર એકલો આત્મા આનંદનો સાગર, વિકલ્પનો અવકાશ જ્યાં નથી. એવો 'અતુલ નિવૃત્તિ કરીને, ચૈતન્યસામાન્ય...' દર્શન દષ્ટાપણું ભગવાનસ્વરૂપ આત્મા છે. દષ્ટા-દર્શન સ્વરૂપ આત્મા અને જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા વિશેષ. 'ચૈતન્યસામાન્ય...' એ દર્શન 'અને ચૈતન્યવિશેષરૂપ...' એ જ્ઞાન. એ 'જેનો પ્રકાશ છે...' એ તો દષ્ટા અને જ્ઞાતા એનો પ્રકાશ ચૈતન્યસૂર્ય પ્રભુ છે. ચૈતન્યચંદ્રમાં અંદર શીતળ આનંદ ભરેલો છે. આહાહા...! એને 'અતુલ નિવૃત્તિ કરીને,...' 'જેનો પ્રકાશ છે એવા નિજદ્રવ્યમાં સર્વતઃ સ્થિતિ કરો.' ઓહોહો...! 'નિજદ્રવ્યમાં...' પરમાત્મામાં પણ નહિ. પરમાત્મા પરદ્રવ્ય છે. પરદ્રવ્યમાં ભક્તિ આદિ થાય એ રાગ છે. એ કાંઈ ધર્મ નથી. આહાહા...! કહો, 'ચશપાલજી'! આવો માર્ગ છે. જગતને ક્યાં નવરાશ છે? આહાહા...! નિજ ધંધો શું છે એની ખબરું ન મળે. આહાહા...! પરધંધામાં વિચિક્ષણ, પરધંધામાં ડાહ્યા, એ ધર્મમાં મૂરખ (છે). ધર્મમાં ડાહ્યા એ સંસારના મૂરખ. સંસારમાં એનું ડહાપણ કામ ન આવે. આહાહા...! આવું છે, પ્રભુ!

એ 'નિજદ્રવ્યમાં...' નિજદ્રવ્ય એટલે પોતાનું સ્વરૂપ. અતીન્દ્રિય આનંદ અને જ્ઞાનમાં 'સર્વતઃ...' સર્વ પ્રકારે બિલકુલ વિકલ્પ છોડી દઈને 'સ્થિતિ કરો.' એ મનુષ્યપણામાં કરવાનું કર્તવ્ય આ છે. જો ધર્મ અને મુક્તિ કરવી હોય તો. બાકી તો અનંતકાળથી રખડી મરે છે. આહાહા...! એક કળશમાં કેટલું ભર્યું છે! જોયું? આહાહા...! આ 'પ્રવચનસાર'નો શ્લોક છે.

શ્લોક-૧૫૫

(માલિની)

વિષયસુખવિરક્તાઃ શુદ્ધતત્त्वાનુરક્તાઃ
 તપસિ નિરતચિત્તાઃ શાસ્ત્રસંઘાતમત્તાઃ ।
 ગુણમણિગણયુક્તાઃ સર્વસંકલ્પમુક્તાઃ
 કથમમૃતવધૂટીવલ્લભા ન સ્યુરેતે ॥૧૧૫॥

વળી (આ ૮૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-
 [શ્લોકાર્થ :-] જેઓ વિષયસુખથી વિરક્ત છે, શુદ્ધ તત્ત્વમાં અનુરક્ત છે, તપમાં લીન જેમનું ચિત્ત છે, શાસ્ત્રસમૂહમાં જેઓ 'મત્ત' છે, ગુણરૂપી મણિઓના સમુદાયથી યુક્ત છે અને સર્વ સંકલ્પોથી મુક્ત છે, તેઓ મુક્તિસુંદરીના વલ્લભ કેમ ન થાય? (અવશ્ય થાય જ.) ૧૧૫.

શ્લોક-૧૧૫ ઉપર પ્રવચન

‘વળી (આ ૮૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-
 હવે ૧૧૫મો શ્લોક આવ્યો. હવે શ્લોક.

વિષયસુખવિરક્તાઃ શુદ્ધતત્त्वાનુરક્તાઃ
 તપસિ નિરતચિત્તાઃ શાસ્ત્રસંઘાતમત્તાઃ ।
 ગુણમણિગણયુક્તાઃ સર્વસંકલ્પમુક્તાઃ
 કથમમૃતવધૂટીવલ્લભા ન સ્યુરેતે ॥૧૧૫॥

આહાહા...! ભાઈ! આ તો સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જિનેશ્વરદેવ વીતરાગ પરમાત્મા ‘સીમંધરસ્વામી’ ભગવાન બિરાજે છે ત્યાંથી આ વાણી આવી છે. આહાહા...! એ સમજવી કઠણ પડે એવી છે. આહાહા...!

શ્લોકાર્થ :- ‘જેઓ...’ વ્યાખ્યા.. ‘વિષયસુખથી વિરક્ત છે...’ બાહ્ય તરફના વલણમાં

* મત્ત = મસ્ત; વેલા; અતિશય; પ્રીતિવંત; અતિ આનંદિત.

જે સુખ માને એ કલ્પના છે, ધર્મી એનાથી વિરક્ત છે. આહાહા...! પૈસામાં, આબરૂમાં, કીર્તિમાં, સુંદર શરીરમાં, આત્મા સિવાય કંઈ પણ બીજી ચીજમાં વિશેષતા કંઈ લાગે, અધિકતા કાંઈ લાગે... આહાહા...! કાંઈક એમાં વિસ્મયતાની અચિંત્યતા લાગે એ બધો મિથ્યાત્વભાવ છે. મિથ્યાદષ્ટિનો મિથ્યાત્વભાવ છે.

એ 'વિષયસુખથી વિરક્ત છે,...' ધર્મી તો વિષયના સુખ, બહારના વિસ્મયથી વિરક્ત છે. આહાહા...! અંતર આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એમાં જેની રક્તતા છે, લીનતા છે અને બહારના વિષયસુખથી વિરક્ત છે. અહીં રક્ત છે અને અહીંથી વિરક્ત છે. અજ્ઞાની સ્વભાવથી વિરક્ત છે, ત્યારે વિભાવમાં રક્ત છે. આહાહા...! અનાદિકાળથી પોતાનો સ્વભાવ શુદ્ધ આનંદ અને અતીન્દ્રિય જ્ઞાનનો સાગર, તેનાથી વિરક્ત છે અને રાગની ક્રિયામાં અંદરમાં રક્ત છે. એ સંસારમાં રખડવાના લક્ષણ છે. આહાહા...!

અહીં 'જેઓ વિષયસુખથી વિરક્ત છે,...' અહીંયાં ક્યાં સુખ છે? ધૂળમાં? સુખ તો અહીં પ્રભુમાં છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ એમાં સુખ છે. આહાહા...! એ ઈન્દ્રિયના વિષયમાં, ભોગમાં, આબરૂમાં, કીર્તિમાં, પૈસામાં, શરીરની સુંદરતામાં, મકાન આદિની વિશેષની વિસ્મયતામાં જે સુખ કલ્પે છે, એ મૂંઢ જીવ, મિથ્યાદષ્ટિ, અનંત જન્મ-મરણના ગર્ભને કરવાના કારણરૂપે ભાવ સેવે છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, કે 'જેઓ વિષયસુખથી વિરક્ત છે,...' ભારે આકરું કામ. 'શુદ્ધતત્ત્વમાં અનુરક્ત છે,...' શબ્દો બધા સરખા છે. જોયા? 'વિષયસુખવિરક્તાઃ શુદ્ધતત્ત્વાનુરક્તાઃ' બધા મેળવાળા શબ્દો છે. 'વિષયસુખથી વિરક્ત છે,...' આત્માના આનંદના સ્વભાવ સિવાય કોઈપણ ચીજમાં જેને કાંઈ રતિ, ખુશીપણું ઉઠતું જ નથી. 'શુદ્ધ તત્ત્વમાં અનુરક્ત છે,...' અહીંથી વિરક્ત છે તો અહીંથી અનુરક્ત છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર પ્રભુ તેમાં અનુસરીને રક્ત છે. આહાહા...! આવો ઉપદેશ કેવો પણ આ! માંડ માંડ પકડાય એવો ઉપદેશ. ઓલું તો સહેલુસટ હતું.

મુમુક્ષુ :- એને પકડાય એવો...

ઉત્તર :- માર્ગ જ આ છે ને. અનંતકાળમાં અભ્યાસમાં આવ્યો નથી એટલે એને આકરું લાગે. સત્ પ્રભુ અંદર (બિરાજે છે). આ તો નાશવાન ચીજ ધૂળ છે, આ તો માટી છે, આ તો હાડકા છે. પૈસા તો ક્યાંય ધૂળ છે. પૈસો તો એની પર્યાયમાં પણ નથી. શું કહ્યું એ? આ શરીરના રજકણો જે ધૂળ છે, એ તો આત્માની પર્યાય જે અવસ્થા એમાં પણ આ નથી. આ તો પર્યાયથી જુદી ચીજ છે. આત્મા જે દ્રવ્ય-ગુણ ત્રિકાળી ધ્રુવ છે, એમાં તો વર્તમાન જે પર્યાય અવસ્થા છે એ પણ નથી. હવે એની જે પર્યાય છે એમાં આ શરીર અને કર્મ એની પર્યાયમાં નથી. એની પર્યાયમાં અનાદિથી અજ્ઞાન અને રાગ-દ્વેષ અને વિકાર છે. એની અંદર હોય તો અજ્ઞાનીને પર્યાયમાં રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાન છે.

દ્રવ્ય-ગુણ તો શુદ્ધ છે. એની પર્યાયમાં પૈસો નથી, કર્મ નથી, શરીર નથી. કર્મ પર્યાયમાં નથી. કર્મ તો જુદી ચીજ છે. શરીર પણ જુદી ચીજ છે. મકાન, પૈસા, આબરૂ, કીર્તિ તો ક્યાંય ધૂળ બહારમાં રહી ગયા. એની પર્યાયમાં પણ નથી એ તો બહાર છે. આહાહા..! એનાથી તો વિરક્ત (છે) પણ પર્યાયમાં પરમાં સુખ માનવું એનાથી પણ વિરક્ત (છે). આવી વાતું છે, ભાઈ! 'સોનગઢ'ની વાતું કરે પછી નિશ્ચયની વાતું. આમ છે અને તેમ છે. અરે..! બાપુ! કરો. માર્ગ તો છે એ છે. આહાહા..!

'શુદ્ધ તત્ત્વમાં અનુરક્ત છે, તપમાં લીન જેમનું ચિત્ત છે,...' તપ એટલે આ અપવાસ આદિ નહિ. શુદ્ધ ચૈતન્ય આનંદનો ઘન, તેની ઉત્કૃષ્ટ નિર્મળતા, એનું નામ તપ. જેમ સોનાને ગેરુ લગાડતા સોનું ઓપે અને શોભે, એમ ભગવાનઆત્મા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન સહિત, ચારિત્ર સહિત સ્વરૂપની રમણતામાં શુદ્ધતાથી ઓપે અને શોભે એને તપ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? 'તપમાં લીન જેમનું ચિત્ત છે,...' આહાહા..! અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર પ્રભુ, એમાં જેની લીનતા છે, એનું નામ તપ કહેવાય છે. તપયન્તે ઇતિ તપઃ. જેમાંથી અશુદ્ધતા ટળે અને અતીન્દ્રિય આનંદ જાગૃત થાય, એને અહીંયા પરમાત્મા તપ કહે છે. બાકી બધી લાંઘણું છે.

'શાસ્ત્રસમૂહમાં જેઓ મત્ત છે,...' આહાહા..! ભગવાન ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ, એમણે કહેલા જે શાસ્ત્રો, એમાં જે મસ્ત છે, ઘેલા છે. દુનિયાને ગાંડા જેવા લાગે. દુનિયા પાગલ છે એથી શાસ્ત્રજ્ઞાનવાળાને પાગલ જેવું લાગે. આહાહા..! ઘેલા છે.

એ પહેલા ત્યાં 'પાલેજ'માં અમારી દુકાનમાં એક સગાવહાલા હતા. એ વૈષ્ણવ હતા. પછી આ સત્ શું કહેવાય ઓલી? સત્યનારાયણની કથા, નહિ? સત્યનારાયણની કથા કરતા. વિષ્ણુ હતા. પછી ત્યાં અંદર ગાતા. 'જગતડા કહે છે રે ભગતડા ઘેલા છે. પણ ઘેલા ન જાણશો રે પ્રભુને ત્યાં પહેલા છે.' આ તે દિ' (સંવત) ૧૯૬૪-૬૫ની વાત છે. સંવત ૬૪ અને ૬૫. એ વૈષ્ણવ હતા. ઘોઘાના. લાતીનો મોટો વેપાર હતો. લાતી હતી. હવે એના છોકરા તો 'ભરૂચ' રહે છે. પણ બધા ત્યાં સગાવહાલામાં સંબંધ ખરા ને? ત્યાં સત્યનારાયણની કથા હોય તો જાવું તો પડે. ત્યાં આ ગાતા. 'જગતડા કહે છે રે ભગતડા ઘેલા છે. પણ ઘેલા ન જાણશો રે, પ્રભુને ત્યાં ઇ પહેલા છે.' આહાહા..! એ કાંઈક બીજી ભાષા હતી.

મુમુક્ષુ :- કાલા.

ઉત્તર :- 'જગતડા કહે છે રે ભગતડા કાલા છે, પણ કાલા ન જાણશો રે પ્રભુને ત્યાં ઇ વહાલા છે.' તે દિ' એવું ગાતા. આ તો ૭૨ વર્ષ પહેલાની વાતું છે.

એમ અહીં કહે છે, જ્ઞાની 'શાસ્ત્રસમૂહમાં...' ઘેલા છે. છે? મત્ત છે, મત્ત છે. શાસ્ત્રના જ્ઞાનમાં મસ્ત છે. દુનિયાને ઘેલા જેવું, ગાંડા જેવું લાગે છે. શું આવી વાતું કરે છે? આજે આખો દિ' વાતું ચાલે છે એમાં કોઈ એવી વાત જ આવતી નથી. નવી નવી વાતું. આમ

કરે, તેમ કરે, ઢીંકણું. આહાહા..! 'શાસ્ત્રસમૂહમાં...' સિદ્ધાંત સર્વજ્ઞ વીતરાગના શાસ્ત્રમાં, એના જ્ઞાનના સમૂહમાં જેઓ મત્ત છે. નીચે (ફૂટનોટમાં અર્થ) છે ને? 'મસ્ત;..' છે 'ઘેલા;...' છે. 'અતિશય પ્રીતિવંત;..' છે. અંતર સમ્યગ્જ્ઞાનમાં અતિશય પ્રીતિવંત ધર્માત્મા છે. આહાહા..! આ લૌકિકજ્ઞાન આ વકિલાત, ડોક્ટર ને એ બધા ગાંડા જ્ઞાન છે, પાગલના જ્ઞાન છે. આહાહા..! આ ઘેલા છે. અંતર સ્વરૂપના જ્ઞાનમાં વીતરાગે કહેલું જે શાસ્ત્રજ્ઞાન, તેમાં ધર્માત્મા ઘેલા છે, મસ્ત છે. આહાહા..! જેની મસ્તી જગતને ઘેલા જેવું લાગે એવું છે. આહાહા..! અને દુનિયાના પાગલ એ ધર્માને ગાંડા જેવા, પાગલ જેવા લાગે. 'પરમાત્મપ્રકાશ'માં છે. 'પરમાત્મપ્રકાશ' શાસ્ત્ર છે ને? એમાં આ લખાણ છે. પાગલોને ધર્માત્મા પાગલ જેવા લાગે. ધર્માત્માને દુનિયા પાગલ જેવી લાગે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- બેમાંથી સાચું કોણ?

ઉત્તર :- સાચું તો જે આ સાચું છે એ સાચું છે. આત્માના જ્ઞાનમાં શાસ્ત્રસમૂહમાં ઘેલા છે એ સાચા છે. દુનિયાના જ્ઞાનમાં પ્રવિણ છે તે ઘેલા અને પાગલ છે. દુનિયાની વાતું કરવા બેસે તો જાણે મોટા દેવના દીકરા ઉતર્યા. પાંચ-પચ્ચીસ માણસ બેઠા હોય અને વાતું કરે છે આમ છે, તેમ છે, ઢીંકણું છે, ફીકણું છે. અલક-મલકની માંડે. અગમ્ય-ગમ્યની નહિ પણ અલક-મલકની. આહાહા..!

ધર્માત્મા... આહાહા..! 'જેઓ વિષયસુખથી વિરક્ત છે,...' વિષયસુખમાં રુચિ ઊડી ગઈ છે. આહાહા..! એક મ્યાનમાં બે તલવાર ન રહે. પરમાં સુખબુદ્ધિ રહે અને આત્મામાં સુખબુદ્ધિ રહે એમ બે ન રહી શકે. આહાહા..! જેને પરમાં સુખબુદ્ધિ (નથી), ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસન હોય પણ સમકિતી-ધર્માને સુખબુદ્ધિ ઊડી ગઈ છે. અને પોતામાં 'અનુરક્ત છે,...' શુદ્ધ તત્ત્વ જે આનંદનો નાથ પ્રભુ, તેમાં અનુરક્ત છે. આહાહા..! કળશો પણ આવ્યા છે ને! અમૃતથી ભરેલા કળશો છે. જે અંતરમાં લીન છે, શાસ્ત્રસમૂહમાં જેઓ ગાંડા-ઘેલા થઈ ગયા છે. 'ગુણરૂપી મણિઓના સમુદાયથી યુક્ત છે...' લ્યો, આ દુનિયા મણિ ને રત્નથી યુક્ત છે. આહાહા..! બધા ગાંડા જેવા લાગે. 'મુંબઈ' તમારો શેઠ મળ્યો હતો કે નહિ? 'ચીમનભાઈ' નોકર હતા. વૈષ્ણવ છે. પચાસ કરોડ રૂપિયા છે. પચાસ કરોડ. નામ શું?

મુમુક્ષુ :- રામદાસ કીલાચંદ દેવચંદ.

ઉત્તર :- આવ્યા હતા. દર્શન કરવા આવે ને. પચાસ કરોડ. વૈષ્ણવ. બૈરાઓ બધા શ્વેતાંબર જૈન. બૈરાઓ બધા શ્વેતાંબર જૈન અને આદમીઓ બધા વૈષ્ણવ. એટલે દર્શન કરવા આવેલા. આવ્યા હતા. એક હજાર રૂપિયા મૂક્યા, નાળિયેર મૂક્યું. બૈરાઓ શ્વેતાંબર જૈન ખરા ને? મહારાજ! ઘરે પગલા કરશો? આ તો વૈષ્ણવ. એને પ્રેમથી બતાવતો હતો. વૈષ્ણવ તો ઈશ્વરકર્તા માને છે ને? મેં કીધું પણ ઈશ્વરકર્તા માને છે પણ તમે 'નરસિંહ મહેતા'નું નથી સાંભળ્યું? 'નરસિંહ મહેતા'એ શું કીધું છે? 'જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચિહ્નો નહિ

ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી.' આ તમારા વૈષ્ણવ 'જૂનાગઢ'ના 'નરસિંહ મહેતા' એણે કહ્યું છે. 'જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચિહ્નચો નહિ...' આત્માનું જ્ઞાન અને અનુભવ ન કર્યો ત્યાં સુધી સાધના, એ ભક્તિ, પૂજા, વ્રત, દાન બધા મોટા મીંડા છે. એકડા વિનાના મીંડા. એ આકડાના મીંડા ગણાય નહિ. સાંભળતા હતા બિચારા. અમારે ક્યાં એની પાસેથી લેવું હતું. પચાસ કરોડ રૂપિયા.

અહીંયાં તો કહે છે, ગુણરૂપી મણિ. ધર્મી પાસે તો અંતર ગુણરૂપી મણિ હોય છે. જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ આદિ મણિ અંદર છે એ ગુણરૂપી મણિઓના સમુદાયથી યુક્ત છે. એ 'ગુણરૂપી મણિના સમુદાય...' સમુદાય એટલે ગુણનો આખો ભંડાર છે. આત્મા અનંત અનંત ગુણનો મોટો સમુદાય, ભંડાર છે. આહાહા...! પરમેશ્વર છે, ભગવંત છે, પ્રભુ છે. આહાહા...! એ 'ગુણરૂપી મણિઓના સમુદાયથી યુક્ત છે અને સર્વ સંકલ્પોથી મુક્ત છે,...' અહીં તો ઉત્કૃષ્ટ વાત લેવી છે ને? ધર્મની ધર્મદશા થતાં 'સંકલ્પોથી મુક્ત છે...' એને પ્રભુના સ્મરણનો સંકલ્પ પણ જેને નથી. એનાથી મુક્ત છે અને આત્માના સ્વરૂપમાં મસ્ત થઈ ગયા છે. આહાહા...!

'તેઓ મુક્તિસુંદરીના વલ્લભ કેમ ન થાય?' આહાહા...! આવા જીવો મુક્તિ એટલે મોક્ષ, પરમઆનંદનો લાભ એવી મુક્તિ, પરમ અતીન્દ્રિયનો લાભ એવી જે મુક્તિ, આવા જીવો એ મુક્તિના વલ્લભ કેમ ન થાય? એટલે કે એને મુક્તિ કેમ ન થાય? આહાહા...! મુક્તિ થાય જ. આહાહા...! ગાંડા જેવું લાગે. પણ અમે આટલા વર્ષથી આ બધું સાંભળ્યું એનું શું કરવું? મીંડા વાળવા. આ તો નવા એકડા ઘૂંટવાની વાત છે. આહાહા...! છે?

'મુક્તિસુંદરીના વલ્લભ કેમ ન થાય?' આવા જીવો અંતરમાં... આહાહા...! જેને વિષયસુખની વિરક્તતા, શુદ્ધતત્ત્વની લીનતા, અંતરના તપમાં તો મસ્ત, શાસ્ત્ર સમુદ્રમાં ઘેલા... આહાહા...! 'ગુણરૂપી મણિઓના સમુદાયથી યુક્ત છે અને સર્વ સંકલ્પોથી મુક્ત છે,...' આહાહા...! એને મુક્તિ મળે, મુક્તિ-મોક્ષ એને થાય. બીજાને મોક્ષ થાય નહિ. આહાહા...! એ બે કળશ થયા.

ગાથા-૮૭

મોત્તૂળ સલ્લભાવં ણિસ્સલ્લે જો દુ સાહુ પરિણમદિ।
સો પઢિકમણં ઉચ્ચઙ્ પઢિકમણમઓ હવે જમ્હા।।૮૭।।
મુક્ત્વા શલ્યભાવં નિઃશલ્યે યસ્તુ સાધુઃ પરિણમતિ।
સ પ્રતિક્રમણમુચ્યતે પ્રતિકર્મણમયો ભવેઘસ્માત્।।૮૭।।

इह हि निःशल्यभावपरिणतमहातपोधन एव निश्चयप्रतिक्रमणस्वरूप इत्युक्तः ।

નિશ્ચયતો નિઃશલ્યસ્વરૂપસ્ય પરમાત્મનસ્તાવદ્ વ્યવહારનયબલેન કર્મપંકયુક્તત્વાત્ નિદાનમાયામિથ્યાશલ્યત્રયં વિદ્યત ઇત્યુપચારત । અત એવ શલ્યત્રયં પરિત્યજ્ય પરમનિઃશલ્યસ્વરૂપે તિષ્ઠતિ યો હિ પરમયોગી સ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણસ્વરૂપ ઇત્યુચ્યતે, યસ્માત્ સ્વરૂપગતવાસ્તવપ્રતિક્રમણમસ્ત્યેવેતિ ।

જે સાધુ છોડી શલ્યને નિઃશલ્યભાવે પરિણમે,
તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે પ્રતિક્રમણમયતા કારણે ૮૭.

અન્વયાર્થ :- [યઃ તુ સાધુઃ] જે સાધુ [શલ્યભાવ] શલ્યભાવ [મુક્ત્વા] છોડીને [નિઃશલ્યે] નિઃશલ્યભાવે [પરિણમતિ] પરિણમે છે, [સઃ] તે (સાધુ) [પ્રતિક્રમણમ] પ્રતિક્રમણ [ઉચ્યતે] કહેવાય છે, [યસ્માત્] કારણ કે તે [પ્રતિક્રમણમયઃ ભવેત્] પ્રતિક્રમણમય છે.

ટીકા :- અહીં નિઃશલ્યભાવે પરિણત મહાતપોધનને જ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણસ્વરૂપ કહેલ છે.

પ્રથમ તો, નિશ્ચયથી નિઃશલ્યસ્વરૂપ પરમાત્માને, વ્યવહારનયના બળે કર્મપંકથી યુક્તપણું હોવાને લીધે (-વ્યવહારનયે કર્મરૂપી કાદવ સાથે સંબંધ હોવાને લીધે) 'તેને નિદાન, માયા અને મિથ્યાત્વરૂપી ત્રણ શલ્યો વર્તે છે' એમ ઉપચારથી કહેવાય છે. આમ હોવાથી જ ત્રણ શલ્યો પરિત્યાગીને જે પરમ યોગી પરમ નિઃશલ્ય સ્વરૂપમાં રહે છે તેને નિશ્ચયપ્રતિક્રમણસ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે, કારણ કે તેને સ્વરૂપગત (-નિજ સ્વરૂપ સાથે સંબંધવાળું) વાસ્તવિક પ્રતિક્રમણ છે જ.

ગાથા-૮૭ ઉપર પ્રવચન

૮૭ ગાથા. ૮૭ ગાથા.

મોત્તૂળ સલ્લભાવં ણિસ્સલ્લે જો દુ સાહુ પરિણમદિ ।

સો પડિકમણં ઉચ્ચઙ્ પડિકમણમઓ હવે જમ્હા ।।૮૭।।

આ પ્રતિક્રમણની વ્યાખ્યા ચાલે છે. શુભ-અશુભરાગથી ખસી અને સ્વરૂપમાં રમે તેને પ્રતિક્રમણ કહીએ. પ્રતિક્રમ. પ્રતિ એટલે પાછો ફરીને. ચાહે તો દયા, દાનના, વ્રતના પરિણામ હોય પણ એ તો બંધનું કારણ છે. એનાથી પાછો ખસીને સ્વરૂપમાં ઠરે એને પ્રતિક્રમણ કહેવામાં આવે છે. આ સાંજ-સવાર પ્રતિક્રમણ કરેણામો અરિહંતાણં, ણામો... મિચ્છામિ દુક્કડમ. લ્યો થઈ ગયા પડિક્કમણા. અરે...! ભાઈ! એક સમયનું પડિક્કમણું તેને મુક્તિ આપે એવી

દશા છે. એવા પડિક્કમણાના થોથા તો અનંતવાર કર્યા. આહાહા..!

મોત્તૂળ સલ્લભાવં ણિસ્સલ્લે જો દુ સાહુ પરિણમદિ।

સો પડિકમણં ઉચ્ચહ્ પડિકમણમઓ હવે જમ્હા।।૮૭।।

નીચે.

જે સાધુ છોડી શલ્યને નિ:શલ્યભાવે પરિણમે,
તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે પ્રતિક્રમણમયતા કારણે ૮૭.

‘ટીકા :- અહીં નિ:શલ્યભાવે પરિણતિ મહાતપોધનને જ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણસ્વરૂપ કહેલ છે.’ શું કહે છે? નિ:શલ્ય. મિથ્યાશલ્ય, નિદાનશલ્ય, માયાશલ્ય. તસ્સ ઉતરીમાં આવે છે. તસ્સ ઉતરી કરણેણં પ્રાયશ્ચિત કરણેણં વિશલ્યકરણેણં. એને અર્થની પણ ખબર ન હોય. તસ્સ ઉતરી, તસ્સ ઉતરી, પહેલો પાઠ. પહેલો જામો અરિહંતાણ, બીજો તીકખુતો, ત્રીજો ઈચ્છામી પડિક્કમણા ચોથો સૂત્રી. વિશલ્યીકરણ. શલ્ય રહિત થવા માટે. એ શલ્ય, મિથ્યાશલ્ય, નિદાનશલ્ય, માયાશલ્ય. આહાહા..! એ ત્રણ શલ્યરહિત નિ:શલ્યભાવે પરિણમે... આહાહા..! એવા ‘મહાતપોધનને જ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ...’ એટલે નિશ્ચયધર્મ હોય છે. એને નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ હોય છે. વિશેષ કહેવાશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)